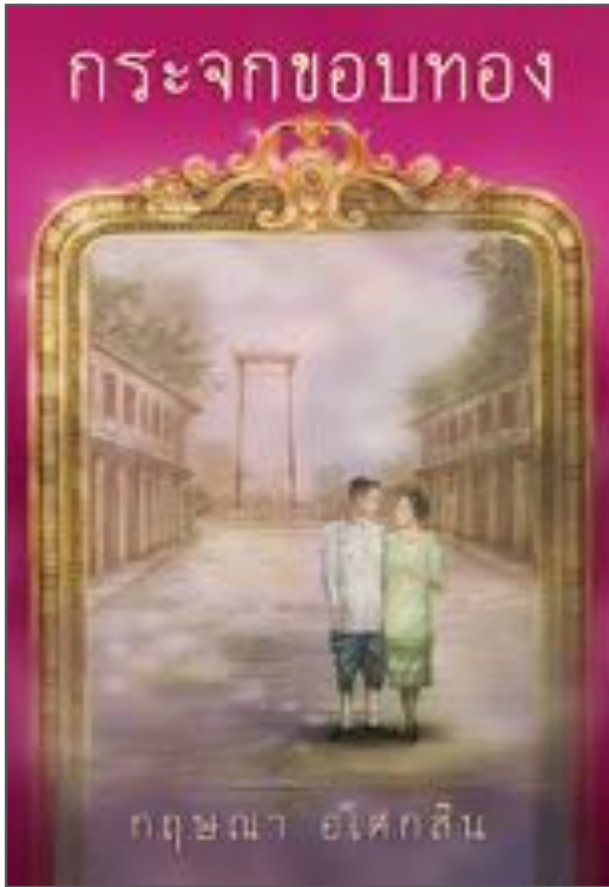

กระจกขอบทอง

กฤษณา อโศกสิน

www.puendee.com

นวนิยายไทย

กระจกชอบทอง • กฤษณา อโศกสิน

ลงพิมพ์ในนิตยสารสกุลไทย รายสัปดาห์ พ.ศ. ๒๕๕๕

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : สำนักพิมพ์เพื่อนดี, มกราคม ๒๕๖๐

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗

ภาพปก-ออกแบบ : ฟารุค สมัครไทย

ราคา : ๓๓๐ บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

กฤษณา อโศกสิน.

กระจกชอบทอง.- -กรุงเทพฯ : อักษรโสภณ, ๒๕๖๐.

๕๐๖ หน้า.

๑. นวนิยายไทย. I. ชื่อเรื่อง.

๘๕๕.๕๑๓

ISBN 978-974-253-607-7

เจ้าของ

ผู้อำนวยการสำนักพิมพ์

ผู้จัดการสำนักพิมพ์

บรรณาธิการสำนักพิมพ์

กองบรรณาธิการ

ศิลปกรรม

คอมพิวเตอร์

พิมพ์และจัดจำหน่าย

บริษัทอักษรโสภณ จำกัด

สันติ ส่งเสริมสวัสดิ์

สุดารัตน์ ส่งเสริมสวัสดิ์

รัชชานันต์ ตรีธรรมวุฒิกุล

ยศวดี เป็นประเสริฐ ดันติมา แซ่ตั้ง

สมยงค์ คงใจ สุทธิรักษา เสตตรา

รจนา คงทน

สำนักพิมพ์เพื่อนดี ในเครือบริษัทอักษรโสภณ จำกัด

เลขที่ ๕๘ ซอยนาคาศีพท์ (แยก ๕) ถนนสุขุมวิท ๓๖

แขวงคลองตัน เขตคลองเตย กรุงเทพฯ ๑๐๑๑๐

โทรศัพท์ ๐-๒๒๕๘-๕๘๕๗, ๐-๒๒๕๘-๕๘๖๑-๒

โทรสาร ๐-๒๒๕๘-๕๑๓๐

Homepage : <http://www.puendee.com>

<http://www.facebook.com/puendee>

คำนำ

สำนักพิมพ์เพื่อนดี

‘กระจกขอบทอง’ เป็นเรื่องราวสะท้อนตัวบุคคลและเหตุการณ์ในช่วงรัชกาลที่ ๕ ถึงรัชกาลที่ ๗ ผู้เขียนแบ่งตามช่วงชีวิตและความเป็นไปของตัวละครออกเป็น ๓ ภาค

ในแต่ละภาคชี้ชัดภาพของชั้นวรรณะ คุณธรรม ความดีงาม ความมัวหมอง และความรักของผู้คน ราวชวนกันเดินออกมาจากกระจกเงาบานใหญ่

‘เรื่องราวดีร้ายผ่านเข้ามาและผ่านไป หากปราศจากกระจกก็จะแลไม่เห็นอะไร แลไม่เห็นใคร’

ภาพสะท้อนของบรรพบุรุษจากกระจกเงาบานใหญ่ทุกบาน หากเป็นภาพที่ประมวลมาจากความดีงาม กรอบกระจกก็มักจะกลิ้งเกลากลิ้งงามไร้อำนาจ มิต้องซัดมันหรือซักเงาให้เกินคุณค่าไปกว่านั้น แต่ถ้ามากไปด้วยร่องรอยขรุขระ ขูดขีด ลูกหลานคงทนดูสภาพขอบกระจกแปดเปื้อนไม่ไหว ต้องเพียรหาทางลบรอยอันต่างปร้อยเพื่อช่วยให้เห็นเป็นกรอบกรรมที่ปราศจากตำหนิขึ้นมาจนได้ ดังเช่นต้องปิดทองทับลงไปจนมีความหมายดีกว่าเก่า

เมื่อนำมาวางเรียงเคียงกันเพื่อให้เลือกว่า เปิดเผยกับปิดบัง อย่างไหนดีกว่ากัน

บางคนก็อาจตอบว่า สุดแต่ใจของแต่ละฝ่ายว่าควรจะมีมองจากมุมใด
เนื่องด้วยความบริสุทธิ์ผุดผ่องไร้มลทินไม่เคยมีในปุถุชน
เพียงแต่มีน้อยหรือมีมาก ยอมรับได้หรือยอมรับไม่ได้เท่านั้น

จากใจผู้เขียน

กฤษณา อโศกสิน

นวนิยายเรื่อง ‘กระจกขอบทอง’ นี้ เป็นเค้าโครงสร้างที่ข้าพเจ้าได้มาจากส่วนหนึ่งของชีวิตใครบางคนในอดีต แต่ไม่ถึงกับทั้งหมด นั่นก็เนื่องด้วยข้าพเจ้าได้บังอาจแต่งเติมเสริมตัดแล้วต่อเพื่อให้เกิดรสชาติใหม่ขึ้นมา กำจัดความแห้งผากกรากเรียมออกไปถึงหนึ่งส่วนสี่ ครั้นแล้วจึงนำความซุ่มซุ่มขึ้นมาต่อตามเท่าที่จะทำได้ต่อไป

เมื่อให้ผู้เยาว์วัยลองอ่านดู ก็ยังท้วงติงเรื่องความหวานไม่หวานของพระเอกนางเอกซึ่งข้าพเจ้าก็เห็นใจ นี่ถ้าไม่ยอมปรุ้งใหม่ใส่น้ำผึ้งให้มากขึ้น สงสัยว่าผู้อ่านรุ่นเยาว์อาจจะถึงแก่วางตายไว้อ่างหากจากรักโรแมนติกที่พวกเขาเด็กๆ มักคิดใจ

แม้กระนั้นก็ตาม ข้าพเจ้าก็ยังสุดแสนจะตั้งใจให้ ‘กระจกขอบทอง’ เป็นตัวแทนของกระจกเนื้อแท้ผ่องใส เข้าไปยื่นส่องทั้งดวงหน้าและเรือนกาย ครั้งคราวใด ก็ยังอยากกลับมาส่องอีกครั้งแล้วคราวเล่า

นั่นก็ด้วยเชื่อมั่นว่า นวนิยายเรื่องนี้เป็นเรื่องราวที่ทั้งแปลกและสนุก โดยเฉพาะสถานภาพของนางเอกและพระเอกที่ฟ้าดินไม่น่าจะพามาลงตัวกันได้ หากท้ายที่สุดก็ต้องหย่อนตัวลงมา

ขึ้นชื่อว่า ‘ฟ้าดิน’ นั้น เราท่านก็คงรู้จักันอยู่แล้วว่า สามารถบันดาลเรื่องราวให้อุบัติได้อย่างแปลกกรสแปลกชาติร้อยสีพันอย่าง ในขณะที่ข้าพเจ้าเป็นบริวารของฟ้าดิน ท่านจึงมอบหมายให้ข้าพเจ้าตัดสินใจเอาเองตามควรแก่เหตุและผล อยากรคนไหนล้มลง ดึงผู้ใดเด่นขึ้นมา ท่านก็ปล่อยให้ข้าพเจ้าลงมือลงดาบตลอดคาบนี้และคาบหน้าตลอดมาอย่างสม่ำเสมอ แบบเชื่อมั่นว่าข้าพเจ้าทำได้อย่างยุติธรรม พอสมน้ำสมเนื้อแก่ความเป็นเชื้อชาตินักเขียนที่เจียนตัวละครมาเสียหนักต่อหนักแล้ว จน ‘นายท่าน’ คือฟ้าดินยินยอมและยินดีให้ข้าพเจ้าดำรงความเป็นวาทยากร กำกับการบรรเลงดนตรี

ชีวิตโดยไม่คิดจะปลดออกแต่อย่างใด

ดังนั้น ในบทบาทของแต่ละตัวเอกที่ข้าพเจ้าคิดว่าแปลก แปลกมาก ถึงแปลกที่สุด จึงเสมือนการนำเสนอวุฒิภาวะของท่าน เธอ เขาและหล่อน อย่างที่ผู้เขียนเองก็ต้องจดจำลีลาที่มีใช้สูตรสำเร็จเรื่องนี้ไปจนตลอดอายุขัย

หวังว่าผู้อ่านทุกท่านจะอ่านเรื่องราวของหญิงสาวนิสัยแปลกต่อไปได้จน

จบ

ครั้นแล้วก็ตั้งใจ

๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๙

กระจกขอบทอง

กฤษณา อโศกสิน

ภาคเพลงยาว

ครั้นถึงยามแดดร้อนลมรำเพยซึ่งมักจะเลยห้าโมงเย็นไปแล้ว หมูเหล่า
 เด็ๆ ทั้งเล็กทั้งใหญ่ที่มีเคหาอาศัยในเรือนชานทั้งบ้านน้อยห้องแถวนิดและ
 โอ้อ้อครุฐานตลอดซอยแคบที่ผ่านหน้าพระอารามสำคัญอันมีนามว่าวัดสุทัศน-
 เทวาราราม ต่างก็ออกมาวิ่งเล่นด้วยกันโดยไม่ถือสาว่าใครรวยใครจน ดั่งนั้น
 บนซอยสายนี้ที่เป็นสายสั้นๆ แต่ต่อกันกับลานกว้างที่เรียกชานกันว่าเสาชิงช้า
 ในยามเย็นเช่นนี้จึงเก๋ลอนตาด้วยวัยเยาว์ตั้งแต่สามขวบไปจนถึงสิบกว่าขวบ
 ทั้งหญิงและชาย บ้างก็วิ่งควมม้าที่ตัดเอามาจากต้นกล้วยตอนโคนแล้วรูด
 ไบตองออก ใช้มีดบากเข้าไปให้ดูประหนึ่งหัวม้า ปลายก้านนั้นแทนหาง
 ตามด้วยอีกก้านหนึ่งต่างปีน โดยเดือนเนื้อก้านเฉียงๆ ไว้หากแฉลบ เรียง
 กันเป็นแถวแล้วเปิดรอยบากขึ้นเหมือนปากปลา เสียบก้านกล้วยที่เป็นตัวม้า
 เข้ากับหน้าขาแล้วหนีบไว้ แต่บางคนก็อาจหาทางคล้องตัวม้าไว้กับเอวหรือ
 ไหล่ ยามจะยิงก็ใช้มือปาดฉับให้หลายปากที่อ้าอยู่ ปิดลงแรงๆ พร้อมกันจน
 เกิดเสียงปั๊บบั๊บบตามมา แสดงว่ายิงกันแล้ว แต่ก็เท่านั้นเองละ เป็นอันว่าทั้ง
 ฝ่ายนี้ฝ่ายนั้นประจัญบานกันเรียบร้อย ทำท่าตายไปแล้วด้วยซ้ำ จะตายจริง
 ตายเล่นเป็นอันว่าตายแล้วกัน ว่าแล้วก็ควมม้าพาลางส่งเสียง ฮี้ ก๊ับ ก๊ับ
 วนไปวนมา

หากเปือซี่ม้ายิงปืน ก็หันไปเล่นโพลีคัจบขโมย หรือไม่กี่ตีจับ ไม้ซึ่ง
 ซ่อนหากับซี่ม้าส่งเมือง เนื่องด้วยต้องเต็นซี่ดไม้ได้ ด้วยว่าตลอดซอยยังเป็น
 ดินแข็งอัดด้วยอิฐก้อนเล็กๆ กันเฉอะแฉะยามฝนมา แต่ถ้าขึ้นลอนมากเกินไป
 ไป หรือช่วงไหนซอยทรุดก็ต้องนำอิฐมาเสริมแล้วบดขี้ผึ้งไปจนแน่นได้ที่
 ต่อจากนั้นจึงจะมีคนตามมารดน้ำให้ทางอัดอิฐค่อยชุ่มฉ่ำขึ้น โดยคนจีนสอง
 คนตักน้ำจากสระใหญ่ที่ถนนตระหนวนั่นเองใส่ถังไม้คนละสองถัง เรียงหน้ากระ-
 ดานรวมเป็นสี่ถัง ใช้ไม้คานหาบเดินไปพาลาง พวยสังกะสีเจาะรูที่ห้อยจาก

ปากถึงก็จะทำหน้าที่รดน้ำให้ทางเดินพอที่ได้กทโมนบางคนจะวิ่งไปวิ่งมาโดย
ฝุ่นไม่ตลบ

ถ้ายังไม่จุใจในความโจนทะยาน ก็อาจชวนกันลัดเลาะจากนี้ไปโน้น
แถวสะพานข้างโรงสีโน้น ไปเล่นฟุ้งหลาวลงคลองตลาดด้วยท่วงท่าโลดโผน
ต่างๆ เช่น ท่าทั้งมะพร้าวที่มีวนกายแล้วทิ้งทั้งร่างลงไป ท่านนางแอน
ได้แก่ ท่าที่กางแขนออกเป็นปีกเหมือนนกบิน ท่าหยอดตะกั่ว คือฟุ้งตัวลง
ไปไม่ไกลมากอย่างค่อยๆ ฟุ้ง ก็สุดแต่ใครใครสำแดงแผลงฤทธิ์ในท่าไหนเพื่อ
ให้ประจักษ์แก่สายตาทั้งเด็กและผู้ใหญ่ที่มักจะยืนเดินเตร่ไปมาตามริมคลอง
มองดูเด็กทโมนโยนตัวลงน้ำ โดยไม่สนใจสิ่งปฏิกูลที่ลอยฟ่อง เป็นที่สนุกสุข
อุราแทบจะว่าได้ว่าทุกยามเย็น

ในชั่วโมงเดียวกันนั้น ‘หน้าถ้ง’ บ้านท่าทองของคุณล้อมมักปิดแล้ว
เหลือเพียงกระดานแผ่นหนาสูงสองแผ่นวางพิงไว้ข้างประตู ยังไม่เสียบลงกับ
ร่องราง เนื่องด้วยต้องรอเวลาที่ลูกสาวของเธอทั้งคู่กลับจากวิ่งเล่น

ละวาดผู้พี่ เลียบผู้น้องจะต้องออกไปเล่นตีจับกับพยอมลูกสาวนางพยอม
ที่มีบ้านอยู่ในซอยติดสะพานถ่าน ท่ามกลางกลุ่มเด็กที่ชวนกันออกมาวิ่งเสียด
เอะอะไปทั้งหนทาง ลูกน้องของละวาดกับเลียบ นอกจากพยอมก็ยังมีเด็กๆ
ละแวกนี้อายุไม่เกินสิบขวบอีกหลายคน

“ดูเอาเถอะ...ป่านนี้แม่วาดกะแม่เลียบยังไม่กลับ ไม่รู้ไปถึงไหน” คุณ
ล้อมออกมายืนเขม่นมองภายใต้ร่มประยงค์หน้าบ้าน เห็นแต่เด็กทั้งชายและ
หญิงวิ่งกันเกี้ยวตั้งแต่ตรงนี้ไปจนถึงสี่แยกที่มีถนนเจริญกรุงตัดผ่านไปชนกับ
ถนนอัษฎางค์ที่เลียบคลองกับทางซ้ายที่ไปสี่กั๊กเสาชิงช้า หากก็แลไม่เห็น
ลูกสาวทั้งสอง

พยอมฟังแล้วไม่มีคำตอบเพราะเป็นเพียงเสียงรำพึงที่คุณล้อมเองก็รู้ว่า
ทั้งละวาดและเลียบจะไม่โผล่จากสี่แยกจนกว่าจะค่ำ ดังนั้น จึงเดินกลับเข้าไป
ยังช่องประตู จุดตะเกียงลานมาวางลงบนโต๊ะท่าทองที่ตั้งอยู่สองข้างยกพื้นสูง
หนึ่งศอก ข้างละสองที่หันหน้าเข้าหากัน เปิดช่องกลางไว้เป็นทางเดิน เปิด
ช่องที่หนึ่งให้ช่างได้นั่งห้อยเท้าหน้าโต๊ะท่าทอง เนื่องด้วยได้ยกพื้นเป็นช่องว่าง

สำหรับเก็บของได้ พอปิดช่องกระดานแล้วก็เหมือนพื้นธรรมดา เมื่อถอดบานหน้าถึงออกทุกบานตอนสายราวสิบนาฬิกา ช่างทองเจ้าของโต๊ะที่วางอยู่นี้ก็จะเข้ามานั่งห้อยเท้าตามที่นั่งประจำ ครั้นแล้วจึงเริ่มทำทองรูปพรรณอันเป็นอาชีพที่คุณล้อมรับช่วงสืบทอดจากบรรพบุรุษชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยาวนาน ตั้งแต่เธอยังไม่ได้แต่งงานกับคุณไวหรือหลวงรัฐกิจพิจารณาหัวหน้ากองกระทรวงมหาดไทย

“แต่ยัวก็คงมาฆังนาย...คุณหนูก็งี้ละคะ...ถึงไปตามก็ไม่ค่อยจะฟังเสียง” พยุงพึมพำก็พอดีหกโมงเย็น ไฟสับแรงเทียนภายใต้โต๊ะส่องประกายระยิบระยับที่เรียงรายเป็นระยะอยู่บนเสาไม้สูงห้าหกเมตรข้างทาง ก็เปิดพริบพร้อมกัน หากก็ไม่ถึงกับสว่างแจ่มจ้า ทั้งซอยก็ยังมีขมุขมัวอยู่เช่นนั้น

แต่ลละวาดกับเสียบกำลังคุยเล่นเจรจากับเด็กชายสองคนจากบ้านที่อยู่หัวมุมซอยแถวสะพานถ่าน เยื้องกับเรือนขนมปังขิงของคุณล้อมที่อยู่ติดซอยใหญ่ค่อนข้างไกล

“พี่เจิม พี่บอกฉันเมื่อวานไงว่าวันนี้พี่จะโดดน้ำให้ดู” เด็กหญิงส่งเสียงหลังจากเบื่อดีใจ จึงหันมาทางเด็กชายผู้มึนระกอกอยู่สุพรรณบุรี แต่บิดาของเขาเล็งการณ์ไกล จึงมาหาซื้อบ้านในพระนครเพื่อให้ลูกชายได้เรียนต่อ หลังจากเรียนวิชาเลข เขียนตามคำบอก และแต่งหนังสือไปได้ไม่มากจากโรงเรียนวัดที่บ้านเกิด แล้วมอบหมายให้แม่ของเด็กตามมาดูแล

“เล่นเป็นผู้พิพากษาดีกว่า” เจิมบอกยิ้มๆ

“ดีเลย...ถ้าจั้นฉันเป็นอะไรดี พยอม...เราเป็นอะไรดี” ละวาดหันไปถามลูกสาวนางพยุง

“ตำรวจแล้วกันคุณหนู”

“จะดีหรือ” ผู้ฟังเอียงคอหนึ่งคิด “เอ...แล้วใครเป็นผู้ร้ายละ”

“นี่เป็นผู้ร้าย” บุตรผู้เป็นญาติสนิทชาวสุพรรณด้วยกัน มาอาศัยบ้านเจิมเรียนหนังสือตั้งแต่แม่ของเจิมซื้อบ้าน ชื่อนี้กวราดไปยังเจ้าตัวเล็กวัยห้าขวบ เจ็ดขวบสามสี่คนที่ยืนกันสลอน คอยฟังคำสั่งลูกสาวคุณนายโรงทำทองผู้ร่ำรวยที่สุดในละแวก พลังทำตากลมขณะหันไปมองหน้าเพื่อนร่วมรุ่น

“เออ...จริง...ถ้าฉันพวกแกเป็นผู้ร้ายนะ” ละวาดออกคำสั่ง “ฉันเป็นตำรวจ...แล้วพี่เจิมเป็นอะไรดี พี่บุตรล่ะ”

“พี่เป็นผู้พิพากษา” เจิมแยมยิ้มเห็นฟันขาวเรียบรับกับดวงตามีเสน่ห์ “ให้บุตรเป็นอัยการ”

“ดีเลย...ดี ดี ดี ดี ดี...” ละวาดชูแขนพลางเขย่งตัวขึ้นๆ ลงๆ “ผู้พิพากษาโตดน้ำไหวใหม่ล่ะ...ถ้าไปลองโดดก่อนดีกว่า”

“พี่ไม่ได้เอาผ้าชะม้ามามา” เขาก็มลมองโคงกระเบนผ้าตาสมุกสีซี้แก่ที่เจ้าตัวฆมวดชายพกแล้วเห็บเอวไว้อย่างแน่น ยาวคลุมหน้าแข้งแต่ไม่สวมเสื้อพลางส่ายหน้า

“งั้นพี่ก็เป็นผู้พิพากษาไม่ได้” เด็กหญิงตัดสินพร้อมกับหันไปทางน้องสาวผู้สุภาพนุ่มน้อมกว่า “เลียบว่าเป็นได้ไหม”

เลียบยิ้มจางๆ เด็กแปดขวบเกรงใจพี่สาวก็เลยแค่นั่งตื้อ

“เห็นไหม...ไม่ได้...แล้วแกะเงา ช้วน หย็อง แห่...แกว่าพี่เจิมเป็นผู้พิพากษาได้ไหม...พยอมด้วย”

ลูกไล่ตัวเล็กหันไปมองเด็กรุ่นทั้งคู่แล้วสบตากัน

ทุกคนกินข้าวแล้ว แต่แม่ยังไม่ให้อาบน้ำ เนื่องด้วยยามเย็นเช่นนี้ต่างก็กลายร่างเป็นทโมนโจรไพร เหยื่อไหลโซก...มีหัวใจเป็นลูกคุณนายบ้านทำทอง พ่อแม่ของบางคนผู้ไปเป็นลูกจ้างทำทองที่บ้านคุณล้อมและคุณหลวงสกุลพรหมอภิญญา ลูกของพวกเขาจึงกลายเป็นเพื่อนเล่นของลูกนายจ้าง

“พี่ก็จะเป็นผู้พิพากษา” บุตรเอ่ยขึ้นเสมือนยั่วเย้าเด็กหญิงละวาด “วาดเคยเห็นหนังสือเล่มๆ ใหม ที่ไม่ใช่หนังสือเรียนนะ เราต้องอ่านหนังสือเล่มๆ หลายเล่มนั้นละ ถึงจะเป็นผู้พิพากษาได้”

“เห็น...พ่ออ่านนิราศเมืองลอนดอน สุนทรภู่ แล้วก็ซ้องกั๋ง”

“แล้วราชกิจจานุเบกษาล่ะ” เจิมแหย “มีไหม”

“ต้องมีซี...ต้องมี พ่อมีทั้งไทย ทั้งอังกฤษ” อีกฝ่ายทำเสียงอวดอย่างภูมิใจในบิดา “พ่อมีหนังสือเป็นตู้”

“ดีนะ” เจิมยังคงล้อเล่นแกมยิ้ม “พ่อมีหนังสือเป็นตู้ แม่มีทองเป็นตั้ง”

“แต่บ้านเรามีแค่หนังสือ” บุตรต่อความ “ถึงยังไร น้ามหาก็มีหนังสือเป็นตู้เหมือนกันนา”

“สู้พ่อฉันไม่ได้หรอก” ละวาดทำเสียงอย่างไม่ยอมลงให้ พลังก็วิ่งปฐูตพาขบวนทั้งหมดไปจนถึงคลองตลาด รุ่งหนุ่มและรุ่งเล็กทั้งหลายต่างก็เดินตามเป็นพรวนไปดูพวกที่โตดน้ำ

เจิมยืนคูดอยู่ครู่หนึ่งจึงหันไปพยักพเียดกับบุตรพลงเบ้หน้า

“กลับตีกว่า...โตดน้ำนี้ไม่ชอบเลย เป็นผู้พิพากษายังสบายใจกว่าแยะ”

“ฉันเป็นตำรวจต้องจับผู้ร้าย แนะ...เจา...เมื่อคืนแกแอบมาลักของกินบ้านฉัน...ใช่ไหม...ใช่ไหม...งั้นตำรวจก็ต้องจับละซี...จับไปขัง” ละวาดหาเรื่อง

เจาเป็นลูกคนที่เก้าของพ่อแม่ผู้เป็นลูกจ้างคุณล้อม เพิ่งห้าขวบเศษแต่เกลียงคอเป็นเอ็น

“ฉันไม่ได้ลัก...ไม่ได้ลัก”

“ลัก...นี่ไง กางเกงนี่ไง...เข้าไปลักเมื่อคืน...” ว่าแล้วเจ้าตัวที่เป็นตำรวจก็หัวเราะเสียงดังเมื่อเห็นอีกฝ่ายเริ่มเบะ

“ไม่เอาเจา...ไม่ร้องนะ” เจิมจึงตั้งแขนเข้าไปหา “ผู้พิพากษาตัดสินว่าตำรวจจับผิดตัวยังไรละ ดีไหมเจา ตำรวจนี่แย่ที่สุดเลยนะเจาเนะ”

“ถ้าอย่างนั้น ฉันไม่ยอม มาว่าตำรวจจับผิดตัว ไม่ยอมจริงๆ ด้วย” ละวาดสะบัดหน้า ผมทรงดอกกระทุ่มตั้งเป็นพุ่มอยู่เหนือหน้าผากโค้งมน

“น้า...คุณวาดน้า...ก็ตำรวจซัดทอดจริงๆ นี่นา” เจิมว่ายิ้มๆ

“ไม่เล่นด้วยแล้ว...กลับบ้านแล้ว...เลียบบ...ไป...กลับบ้าน” เด็กหญิงทำท่าอนแบบโต้ไฟใหญ่

เด็กชายวัยรุ่นทั้งคู่ก็เลยเดินตามมาส่งจนถึงตัวคุณล้อมผู้ยังยืนรอหน้าบึง

“คำแล้วนะ” เธอบอกอย่างไม่พึงใจ เนื่องด้วยรู้จักบ้านช่องห้องหับมารดาของเจิมเป็นอย่างดีว่ามีแค่บ้านไม้สองชั้นหลังเล็ก อัดกันอยู่กับญาติที่มาจากเมืองสุพรรณ ทุกคนที่มาต่างก็เป็นว่านเครือเชื้อสายกันรวมแล้ว

ห้าหกคน มิรู้ว่ามันมียากจนเพียงไหน เด็กชายสองคนโตอายุสิบสามกับสิบสี่ เรียนอยู่ที่วัดสุทัศน์นี้เอง “ทีหลังละก็อย่ามาชวนเด็กที่นี้ไปเพลินจนไม่กลับบ้านกลับช่องเลยนะ ขอเสียที”

เจิมมิรู้จะตอบคำเธอว่าอย่างไร

แต่ละหวาดบอกแม่

“ฉันเองเป็นคนชวนพี่เจิม ไม่ใช่พี่เขาชวนฉัน”

* * *

นับแต่ละหวาดเข้าพิธีโกนจุกเมื่อ ๙ ขวบเป็นต้นมา คุณล้อมก็เริ่มกวาดชั้นชั่วโมงนาที่ลูกสาวจะออกไปวิ่งเล่นกับเด็กด้วยกัน แม้จะอยู่ในบริเวณใกล้ๆ นั้น เห็นหน้าเห็นตากันรวมทั้งรู้ว่าใครเป็นใครก็ตาม เนื่องจากถัดไปไม่ไกล มีบ้าน ‘ผู้หญิงหากิน’ ตั้งอยู่อย่างเปิดเผย นักเที่ยวกลางคืนรู้จักช่องนางโลม ‘สะพานถ่าน’ กันถ้วนหน้า แม้คำว่าสะพานถ่านโดยแท้จะหมายถึงที่ที่เรือจากแม่น้ำเจ้าพระยาอาศัยลัดเลาะขนถ่านล่องเข้ามาทางคลองตลาด แล้วเลี้ยวขวาผ่านเข้าคลองข้างวัดราชปพิธ มาขึ้นที่สะพานไม้แห่งหนึ่งในย่านนี้ก็ตาม หากทำยที่สุดก็กลายเป็นเครื่องหมายแห่งความมัวหมองไปเสียอย่างหลีกเลี่ยงมิได้

คุณล้อมจึงมักบอกกล่าวละหวาดและเลียบมิให้เดินเฉียดไป ‘ทางนั้น’ การแต่งกายก็อนุญาตให้แค่ถุงโจงกระเบนหรือผ้าถุง เสื้อคอกระเช้าคาดเอวด้วยเข็มขัดหนัง เข็มขัดเงินหรือทองนั้นเป็นอันว่าลืมหืมเสียได้ เนื่องด้วยเกรงผู้ร้ายที่มักจะมาริวาทกันแถวบ้านนางโลม

พยูรจนคุณล้อมยกกระดานสองแผ่นเสียบลงวาง ชัดดาลด้วยไม้อันยาวเรียบริ้วแล้ว จึงข้ามซอยเสียบชายที่มีห้องแถวไม้ของช่างทำทองคำเปลวเรียงกันเป็นหมู่ ก็พลันแลเห็นเจิมกับบุตรนั่งอยู่ด้วยกันบนม้ายาวหน้าบ้านคนละมุม ต่างก็ตั้งอกตั้งใจอ่านตัวอักษรบนสมุด

“อ้อ...อ่านเข้า...อ่านเข้า...จะเรียนให้เป็นเจ้าพระยารึไร พ่อเจิมพ่อบุตร”

รุ่นหนุ่มทั้งคู่เงยหน้าขึ้นยิ้มกับแม่ของพยอมผู้จะต้องเดินผ่านหน้าบ้านเขาทุกยามค่ำหลังจากเสร็จงานที่บ้านคุณล้อม แต่คืนนี้นางไม่เดินเลยไป กลับ

หยุดยืนอยู่ตรงหน้า

“นี่แน่ะจ๊ะ พ่อเจิมพ่อบุตร ฉันจะบอกอะไรให้ ทีหลังละก็อย่าชวนคุณหนูออกมาวิ่งโทงๆ ตามถนนอีกเลยนา นายล้อมแกชั๊กจะไม่ชอบใจแล้วหละ”

เจิมฟังพยางค์อย่างงงเต็มที่ หากก็หัวเราะนิดๆ

“ฉันนะเหรอชวนคุณवादมาวิ่ง”

“ก็ไม่รู้หละ...ถึงไม่ชวนก็เหมือนชวนละน่า...ก็คุณหนูออกมาเจอเราสองคนไชรีเปล่า” นางพยุ้งถามอย่างเอาเรื่อง “ออกมาก็มาติดอยู่กับพ่อนั้นหละ แล้วจะให้หัวยังไร...ลูกเขากำลังจะเป็นสาวแล้วนาพ่อนา...อย่าให้ถึงกะแม่เขามาตะเพิดใส่หน้าเลย พ่อคุณ...เราก็รู้ใช่ไหมว่าเราแค่ไหน เขาแค่ไหน”

เจิมได้ยินแล้วแทบจะฮึดฮัดขึ้นมาทันที ขณะที่บุตรยังเฉยอยู่ เนื่องด้วยไม่เห็นว่าเป็นเด็กหญิงทั้งคู่สำคัญอันใด เขาก็เพียงแต่ตามเจิมออกมาเดินเล่นวิ่งเล่นเท่านั้น ด้วยว่าบนถนนซอยในยามเย็นก็น่าจะออกมาดูเด็กๆ ละแวกนี้คึกคะนองวิ่งเล่นตามประสาของเขา หรือหากนึกสนุกด้วยจะเล่นโปลิศจับขโมยแล้ววิ่งเข้าไปซ่อนในร้านถ่ายรูปจนถูกไล่ออกมาก็ชวนให้หัวมโงกก่อนหน้าดูหนังสือกระตือรือร้นดีเหมือนกัน

ไม่น่าจะกลายเป็นเรื่องลูกลามถึงกับห้ามหญิงสาวขนาดนั้น

“ฉันแค่ไหนหรือน้า” เจิมถามพยางค์หนึ่งสอพูดลุกขึ้นยืนพร้อมเลือดขึ้นหน้า

คราวนี้นางพยุ้งก็เลยชะงัก...จึงเพียงแต่ยิ้มๆ สบตา ไม่ตอบว่าอะไร ครั้นแล้วจึงเดินลับไปทางซอยเลียบบคลอง ปล่อยให้รุ่มหนุ่มทั้งสองเข้าใจถ้อยคำความหมายเอาเอง

“อียายน้ามันชั๊กจะเห่อheimใหญ่” เจิมมิใช่คนยอมใคร ดังนั้น จึงโกรธจนมิอาจดูหนังสือต่อไปได้ แสงไฟจากโตะสูงส่องแสงสีสลัวลงมาทาบบนสมุดจดวิชาที่วางกางอยู่บนม้านั่ง เขาจึงหยิบมันขึ้นมาด้วยมืออันสั่นและเย็น แต่ญาติผู้สนิทกันมาแต่เล็กแลเห็นเป็นเรื่องธรรมดาที่พ่อแม่มีมืออม

กิดกันมิให้ลูกสาวคบหาชายต่ำต้อยด้อยกว่า จึงนั่งลงแล้วกางสมุดออกอ่านตรงกันข้ามกับเจิมที่มีอาจตั้งสมาธิให้แน่วแน้อยู่กับวิชาที่นำมาทบทวน

“ก็ปล่อยให้มันเห่อเหิมไป” เด็กชายวัยสิบสี่เอ่ยขึ้นเรื่อยๆ อย่างผู้ที่มีนิสัยสุขุมกว่า รวมทั้งไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพี่น้องสองหญิงทั้งเปิดเผยและซ่อนเร้น “ไม่ต้องใส่ใจหรอกว่ามันจะคิดยังไงกะเรา ถึงใครจะว่าเราวยเราจน เราก็ไม่ได้รวยจนอย่างที่มันว่าไม่ใช่หรือ เราก็ยังเป็นเราอยู่นั่นเอง ฉะนั้นแกจะพะวงอะไรกะคำของยายพุงง”

เจิมก็เลยหย่อนตัวลงบนอีกร่มหนึ่ง เปิดสมุดออกกางภายใต้ไฟสีบแรงเทียนที่ได้อาศัยดูหนังสือทุกคืนคำ จนกว่าไฟจะดับลงตอน ๒ ทุ่ม เนื่องด้วยใคร่ประหยัดน้ำมันตะเกียงลานให้มารดา

พลางก็นึกถึงดวงหน้าแป้น ผิวสองสีละเอียดนวลกับความมีชีวิตชีวาและความไม่ยอมอยู่ในบังคับบัญชาใครของละวาด

ขณะนั่นเอง ประตูไม้ทึบที่ต่อกับรั้วไม้โปร่งก็เปิดกว้าง ชายหนุ่มวัย ๒๗ ปี นุ่งโสร่งตัวเดียว ไม่สวมเสื้อ ก้าวออกจากบานที่แง้มไว้

๒

มหาชุมมองดูหลานชายแท้ๆ กับหลานสนิทอย่างพอใจ เมื่อเห็นทั้งคู่ ก้มหน้าดูหนังสืออย่างเห็นได้ชัดว่ามุ่งมั่น นับแต่เขาสึกจากเพศบรรพชิตเมื่อสามปีก่อน แล้วมาอาศัยบ้านพี่สาว เขาก็ทำหน้าที่ราวกับพ่อของเจิมและบุตร นั่นก็คือฝึกให้กินนอนเป็นเวลา รักการอ่าน การเขียน เล่าเรียนอย่างจริงจัง เข้าชั้น ถือสมุดหนังสือออกจากบ้านไปเรียน ‘ประโยคหนึ่ง’ ที่วัดสุทัศน์ฯ เย็นลง กลับจากโรงเรียนก็ต้องทำการบ้านที่ครูให้มา ต่อจากนั้นจะต้องทบทวนบทเรียนที่เรียนมาแล้วทั้งวันให้เข้าใจ จนกว่าจะถึงเวลานอนที่นายกำหนดมิให้เกินสามทุ่ม ตื่นขึ้นเมื่อพระเคาะระฆังตอนตี ๔ ทุกคนในบ้านมีว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ต้องรีบลุกขึ้นหุงข้าวใส่บาตร เจิมเป็นคนติดเตา บุตรชาวข้าว แม่เกิดผู้มารดามักจะรวนหมูไว้ตั้งแต่เย็นวาน เนื่องด้วยทำเผื่อไว้มือเช้าสำหรับพระด้วย คนในบ้านหลายปากหลายท้องนั้นด้วย

ฝ่ายแม่ปริก เมียมหาซูที่เพิ่งอยู่กินกันได้สองปี มีบุตรหญิงคนแรกชื่อเด็กหญิงเซย ก็ต้องตื่นให้ลูกกินนมแต่ตรู่โดยมหาซูแต่งกายเตรียมไปสอนบาลี พระภิกษุที่วัดราชบพิศย์ หากก็แวะเปิดมุ้งเข้าไปทำเสียงอื้ออากับทารกผู้เป็นเลือดเนื้อก่อนกินอาหารเช้า แล้วจึงออกจากบ้านไปพร้อมหลานทั้งคู่

“ภาษาอังกฤษของเจ้าสองคนเป็นยังไรบ้าง” นายชายก้าวมาหยุดยืนอยู่ตรงหน้าท่ามกลางเงาสลัวของแสงไฟและพุ่มใบมะม่วงริมรั้ว “ใช้ได้เพียงพอรีไม่... เพราะข้าเองก็คิดแทนเจ้าทุกวัน ว่าจบประโยคสองแล้ว จะเรียนต่อวิชาไรจึงจะเหมาะ”

“ก็กำลังคิดอยู่เหมือนกัน...” เจิมตอบอย่างไม่อ้อมแอ้ม เนื่องด้วยหารีอกับบุตรเรื่อยมาว่าหากจบประโยคสองแล้วจะเรียนอะไรดี “แต่คงไม่หยุดแค่นี้แน่เลยนี่”

“ข้าก็ไม่อยากให้เจ้าเรียนน้อย...” น้ามหาซูของเขาพยักหน้า “ถึงได้คิด

เพื่อให้ทุกวันนี้อย่างไรล่ะ...แต่จะไปเป็นเสมียนราชการหรือ มันก็ยังไม่สมควร เพราะเจ้าก็เรียนดีมาตลอดตั้งแต่เริ่มประโยคหนึ่ง ว่าแต่เจ้าอยากเรียนหมอ เรียนครู หรือจะเป็นทหาร ตำรวจ...”

เจิมไม่มีวันลืมนเลยว่าเขาอยากเป็นผู้พิพากษา ดังนั้น จึงบอกนำชาย “ถ้าเช่นนั้น เจ้าก็ต้องเรียนกฎหมายละสิ” มหาชูปักหน้าหนึ่งเนื่องด้วย เห็นว่าเข้าที่

“จะ นำ กฎหมาย”

“เจ้าแน่ใจละหรือ...แล้วเจ้าล่ะ บุตร เจ้าไม่อยากจะมาเป็นนายเรือนายร้อย เดินเขย่ากระเป๋าย่างดอกกริ” ชายหนุ่มผู้บวชเรียนตั้งแต่อายุสิบสี่เป็นสามเณร จนข้ามมาเป็นพระภิกษุสามเณร เนื่องด้วยเขาเองนั้นเรียนเก่งจนได้เปรียญ ๕ แต่แล้วก็ถึงเวลาร้อนผ้าเหลืองจนต้องสึกออกมาแต่งงานกับแม่ปริก หญิงสาวสวยผู้ที่กามเทพแผลงศรมาเสียบอกตั้งแต่ยังอยู่ในกาสาวพัสดร์ แต่แม้สึกออกมาแล้วก็ยังได้งานทำเป็นครูสอนบาลีประจำวัดราชบพิตร และวัดสุทัศน์ ที่ตนเองเคยจำพรรษา นั่นก็เนื่องด้วยความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวตนของเขานั้นมีแต่ผู้อยากได้

“ไม่ชอบเลยจะ...ตำรวจ ทหารนี่ไม่เคยอยากเป็นเลย” บุตรส่ายหน้า ยิ้มๆ

มหาชูปยับโสรงแล้วขมวดใหม่ ก็มลงตบยุง พलगแห่งนมองฟ้าอัน ดารดาษด้วยแสงระยิบ ขณะที่ลู่บทรวงอกไปมาเพราะอบอ้าวเต็มทน แม้จะไม่สวมเสื้อแล้วก็ตาม หากก็กล่าวต่อ

“เอาเป็นว่า เจ้าจะมุ่งหน้าไปที่กฎหมายอย่างเดียวใช้ไหม...มุ่งไปทาง เดียวแบบนี้ ข้าก็เห็นว่าดี แสดงว่าเจ้าพอใจจริงๆ” นำชายพูดเรื่อยๆ อย่าง ครุ่นคิด อย่างผู้มีทั้งระเบียบและวินัย ซึ่งทุกคนในบ้านต่างก็รู้นิสัยมหาชูว่า เป็นผู้ที่เคร่งครัดต่อหลักการและเหตุผลของทุกสิ่ง “แต่ข้าคิดว่าต่อไปภาษาอังกฤษก็จำเป็นไม่น้อยเหมือนกัน ถ้าเจ้าเรียนจบหลักสูตรภาษาไทย ๓ เล่ม นี้แล้ว ทางที่ดี ควรเรียนภาษาอังกฤษเพิ่มเติม หัดอ่านหนังสืออังกฤษให้ มากที่สุด หรือไปสมัครเป็นเสมียนห้างฝรั่ง จะได้มีโอกาสพูดภาษากับพวก

เขาได้ก็จะดีอย่างยิ่ง”

ทูกคำแนะนำของน้ำชายคือสิ่งที่เจิมและบุตรหยุดฟังอย่างเชื่อถือ นับถือตลอดมา คำว่าภาษาอังกฤษจึงช่วยปลุกความคิดให้ตื่นขึ้นอย่างฉับไว

“ถ้าเจ้าเก่งภาษาอังกฤษ มันก็เป็นการดีสำหรับตัวเอง มิเช่นนั้น รัชกาลที่ ๔ เลยมาถึงพระพุทธเจ้าหลวงของเราขณะนี้ คงไม่หาทางติดต่อกับฝรั่งจริงไหม” น้ำชายผู้สนใจความรู้ทุกประเภท มิใช่เฉพาะแต่พระปริยัติธรรมเอ่ยต่อ “มิชชันนารีที่เข้ามาก็มาออกหนังสือกันหลายเจ้า ตั้งแต่หมอบรัดเลย์ ออกบางกอกกรีตอร์เตอร์ สมัยรัชกาลที่ ๔ โนนทีเดียว เชื่อชีว่าอีกหน่อยทุกคนจะต้องฟังภาษาอังกฤษ”

มหาชูเป็นอีกผู้หนึ่งที่ปลาบปล้ำมูซาพระพุทธเจ้าหลวงที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการสอบไล่หนังสือขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘ โดยพระองค์ท่านเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานรางวัลด้วยพระองค์เอง ในปีต่อมา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง ‘ประโยคสอง’ เพิ่มขึ้น โรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรจึงแพร่หลายออกไปจนถึงหัวเมือง พร้อมกันนั้นก็ทรงสนับสนุนการเรียนภาษาอังกฤษร่วมด้วย

“น้ำนิ่งดีกว่า ยืนนานแล้ว” บุตรรีบกระเถิบไปจนสุดม้ายาว

“ไม่ละ ข้าจะเข้าบ้านแล้ว...ยุ่งกิด...จะไปหอมแม่หนูสักหน่อย” อีกฝ่ายบอกพลางยิ้มอย่างเห่อๆ ลูกสาวหัวปี

เจิมและบุตรจึงปิดสมุดจดวิชา หันมาคุยกันต่อเรื่องที่น้ำชายแนะนำไว้ อันถือเป็นถ้อยคำที่ช่วยชี้ทางให้เดินตรงไปข้างหน้าอย่างมั่นใจ

“ฉันจะเรียนกฎหมายแน่นอน”

“ฉันด้วย” บุตรพยักหน้า “แต่ก็จะเรียนภาษาอังกฤษกับอะไรสักอีกอย่าง นอกจากกฎหมาย...เอาอย่างที่คุณชอบนั่นแหละ”

เจิมเรียนเก่งกว่าบุตรจึงมั่นใจยิ่งนักว่าเขาสามารถเรียนวิชากฎหมายและภาษาอังกฤษได้ดี...ถ้อยคำที่มหาชูทิ้งท้ายไว้อย่างผู้ที่เล็งการณ์ไกลไหลล้นเข้าสู่ความสนใจ หากก็บอกบุตร

“แกก็เรียนวิชาช่างไม้ที่แกชอบอีกอย่างปะไร”

* * *

ละวาดก้าวเข้าบ้าน พलगเดินผ่านยกพื้นอันเป็นที่ทำงานของช่างทอง ผ่านม้ารันตัวยาวที่ตั้งไว้บนพื้นหิน ใช้สำหรับรีดลวดทองคำ ผ่านหน้าประตู ใต้ถุนสูงอันล้อมไว้โดยตีตารางไม้รูปขนมเปียกปูนต่างผนังทุกด้าน ใช้เป็นโรงทำทอง...ล้างเท้าแล้ววิ่งปรี๊ดขึ้นบันไดที่ทอดลงจากระเบียงกว้างชั้นบนทั้งสองข้าง

กำลังจะผ่านบิดาผู้ก้มหน้าอ่านหนังสือเล่มหนึ่งอยู่ ณ โต๊ะหนังสือริมหน้าต่างถัดจากระเบียงเข้าไป ก็พอดีอีกฝ่ายเงยหน้าขึ้นพร้อมกับคุณล้อมเดินตามหลังมาด้วยสีหน้าไม่สู้ดี ขณะที่เลียบริบเข้าห้องด้านในหยิบเสื้อผ้าลงบันไดหลังไปอาบน้ำที่ห้องน้ำข้างล่าง

“แม่वादเดี๋ยวนี้เอาใหญ่” คุณล้อมเอ่ยขึ้นเชิงฟ้องอีกฝ่าย “ทำตัวเป็นลิงเป็นค่างวิ่งเล่นๆ ไปกะเด็กผู้ชาย...รู้หรือเปล่าว่ามันเป็นหนุ่มแล้ว แค่เห็นลูกกะตามันก็รู้แล้วว่ามันเริ่มหนุ่ม”

หลวงรัฐกิจพิจารณัยมๆ พร้อมกับเหยียดแขนออกเชิงเรียกลูกสาว

“ไหนมานี่ซิ...มาคุยกันหน่อยว่ามันเรื่องอะไรกัน ก็เจ้านี่มันเพิ่งสิบขวบไม่ใช่รี จะเอาอะไรกะเด็กสิบขวบจริงไหม” บิดาเอ่ยเรื่อยๆ อย่างไม่ถือสาว่าเป็นเรื่องใหญ่ รวมทั้งรู้ว่าคุณล้อมมักจะมีที่ทำหมั่นใส่ลูกคนโตทั้งเมื่อผิดจริงและไม่ผิด นั่นก็เนื่องด้วยหงุดหงิดอยู่เสมอว่า ‘พอให้ท้าย’

ละวาดก็เลยก้าวเข้าไปจนถึงแขนบิดา หากเพียงแต่แตะเท่านั้นก็ถึงแก่ร้อง

“อ้อฮือ เหนือทั้งนั้นเลย”

“ก็...” คุณล้อมยังคงยืนเขม็งมองตาเขียว “จะไม่เหนือแตกได้ยังไรในเมื่อวิ่งกันไปเป็นถนนๆ...แม่वादนี่ละคะตัวดี ชวนไอ้พวกนั้นเป็นทโมนไปตามกัน...แล้วไอ้เด็กผู้ชายสองคนนั้นโตแล้วก็ช่างอะไร พลอยเป็นไปด้วยกะเด็ก...”

คุณหลวงก็เลยไถ่ไถ่

“ช่างเถอะหน้า...แม่वादอยากวิ่งก็ให้วิ่งไปจะได้แข็งแรงโตเร็ว ที่สำคัญก็คือคงวิ่งแบบนี้ได้อีกสักสองปีละมั้ง...เกินสิบสองก็อาจไม่อยากวิ่งแล้ว จริง

“โหมลูก” ว่าพลางจึงลูบผมเป็นพุ่มของเด็กหญิงผู้ยังคงยืนยิ้มหน้าแป้น เหลือบมองไปทางหลังพลางหลั่งตาเข็งรู้กันว่ามารดา ‘ช่างเทศน์’ เป็นนักหนา

บิดาจึงอดหัวเราะออกมาได้

“ไม่แนเหมือนกัน คุณพ่อ คนชื่อละวาดเอาแน่ไม่ได้” ว่าแล้วก็หันหลังเดินเร็วๆ ไปหยิบเสื้อผ้าตามเลียบบลงไปอาบน้ำ ปล่อยให้คุณล้อมนั่งลงบนเก้าอี้ตัดออกมา ถือเป็นโอกาสปรารภ

“แล้วนี่ถ้ามันยังคงคบกันจนแม่वादเป็นสาวจะว่ายังไง ทำทางเจ้านั้นดูกร่มๆ เดินตามรับส่งกันไปมา” เธอยังคงพูดไม่จบ คุณหลวงก็เลยปิดหนังสือภาษาอังกฤษตรงหน้า เอนหลังพิงพนัก พังภรรยา “ฉันเคยไปตามพยอมตอนมันเป็นไข้หนึ่ง เผอิญผ่านบ้านมันพอดี มันเดินออกมาพอดีเหมือนกัน เดินออกมากะมหาชู พระที่เทศน์เก่งนั้นแหละ แต่เดี๋ยวนี้สึกแล้ว...ก็เพิ่งรู้ว่ามหาชูเป็นน้องชายแม่เกิด แม่เจ้าเจิมนั้น...บ้านช่องมันจะดูได้ขนาดไหน พี่ก็คิดเอาเองแล้วกัน”

คุณหลวงมองหน้าผู้พูดพร้อมยิ้มระบายบางๆ

ผู้หญิง...เขานึกในใจ เหตุยังไม่ทันเกิดก็ตีโพยตีพายไปเป็นคั่งเป็นแควเสียแล้ว

ราวกับล่วงรู้ความคิดของอีกฝ่าย คุณล้อมจึงเอ่ยต่อ

“อย่านี้กว่าฉันตีตนไปก่อนไข้เลยนะ แต่ฉันคงไม่รอจนวัวหายแล้วล้อมคอกดอกจ๊ะ”

“อ้าว...แล้วแม่ล้อมจะทำยังไงในเมื่อลูกเราก็เพิ่งสิบขวบ” คุณหลวงก็เลยถามหัวเราะๆ ถือเป็นเสียว่าเป็นตลกก่อนนอนก็น่าจะได้ “จะห้ามจะหวงอย่างไรจะไม่ให้เด็กเล่นด้วยกัน...แม่वादก็ไม่ได้ไปคนเดียวนี้หา มีแม่เลียบกะเด็กที่นั่นไปด้วยอีกเป็นกอง...พี่ว่านะ ดูๆ มันไปก่อนดีกว่า เด็กผู้ชายนั้นมันเป็นหลานมหาชูไม่ใช่ระอะ...มหาชู...เท่าที่มีคนพูดถึงนี่ แกเป็นคนเคร่งครัดระเบียบมารยาทอยู่พอแรงเชี่ยวชาญแม่ล้อม แกคงไม่ยอมมาให้หลานมาทำเสียชื่อแถวนี้ให้ชายชี้หน้าแน่นอน”

คุณล้อมฟังแล้วจึงนิ่งอึ้ง หากก็นึกอยู่ในใจ...พ่อตีบั้งกันให้ลูกหัวป้ออีก

ตามเคย

เนื่องด้วยเธอก็ลืมไปเสียสนิทว่าเมื่อสิบกว่าปีที่แล้ว ครั้งคุณหลวงยังเป็นข้าราชการเล็กๆ ของกระทรวง ถูกส่งไปประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา หากด้วยบุพเพสันนิวาสจึงชักพาให้ได้พบหน้าธิดาสาวเจ้าของเพนียดช้างที่มีโรงทำทองอันสืบทอดกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ ถึงแก่จุดหัวใจชายหนุ่มนามว่าไวให้ตกลงสู่หล่มหลุมแห่งความรัก ยากที่จะถอนตัวขึ้นมาได้... ครั้นถึงบัดนี้ เขาก็ยังจำความรันทดสลัดใจในฐานะอันมิอาจเอื้ออำนวยในครั้งนั้นของตนองไว้อย่างแม่นยำ เทพดาฟ้าดินคงเห็นใจจึงดลบันดาลให้นายไวได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุน มีราชทินนามว่า รัฐกิจพิจารณา ครั้นแล้วจึงหักอกหักใจไปสู่ขอคุณล้อม โดยมีผู้บังคับบัญชาคือ พระยาบริหารบุรี เป็นเต้าแก่ก็คุณหญิงของท่านนั่นเองที่ให้ขอยืมสินสอดทองหมั้นและแหวนเพชรมาตี

๑ วง

มิฉะนั้นไหนเลยเขาจะได้ร่วมหลงโรงกับเธอผู้กำลังตั้งข้อรังเกียจชายยากจนอยู่ตรงนี้

เมื่อเห็นเธอนิ่งไป คุณหลวงจึงทอดเสียงอ่อนอย่างปลอบโยน

“แม่ล้อม...เธอก็อุตสาหุ่เป็นโยมอุปัฏฐากพระสงฆ์องค์เจ้าที่วัดสุทัศน์มานานหลายปี...ทั้งใส่บาตรฟังเทศน์ฟังธรรม ทั้งย่ำแล้วย่ำอีกกะใครต่อใครว่าตัวเธอเข้าถึงธรรม ฉะนั้น เรื่องแค่นี้...แล้วเป็นเรื่องที่ยังไม่เกิดก็ไม่ควรเป็นทุกข์ล่วงหน้า” อีกฝ่ายเตือนสติด้วยวาจาละมุนละม่อม หากคุณล้อมกลับนึกไปอีกอย่าง นึกว่าอีกฝ่ายอ้างอิงขึ้นมาเพื่อเย้ยหยัน

เธอก็เลยหันไปกะปริบตาถี่ น้ำตาคลอ

หากก็พอดีกับละวาดและเลียบบาบน้ำแตงตัว สวมผ้าถุงเสื้อคอกระเช้าตัวใหม่ เดินเข้ามาเพื่อลาไปนอน

คุณหลวงและคุณล้อมก็เลยละจากความที่เพิ่งโต้กันสดๆ ร้อนๆ หันมาทางบุตรทั้งคู่เข้ามาพนมมือ

“ฉันลาไปนอนละคะ คุณพ่อ”

“ฉันลาไปนอนละคะ คุณแม่”

“อย่าลืมนวดมนต์นะลูกนะ” คุณหลวงหอมแก้มเด็กหญิงทั้งสอง พलग ทำท่าชื่นใจ “แล้วเหนื่อยไหมล่ะลูก ไปวิ่งมาเหนื่อยไหม”

คุณล้อมก็หอมแก้มลูกสาวทั้งคนโตคนเล็กเช่นกัน ครั้นได้กลิ่นแป้ง นวลอันกรุ่นอยู่บนเนื้อละเอียดของเลือดในอก เธอจึงค่อยคลายความซึ่งขุ่น ลงไป บอกเสียงอ่อยๆ ว่า

“อย่าชนกันนักเลยนะ แม่วาดแม่เลียบ...แม่เลียบปีหน้าก็จะถึงเวลา โทษจุกแล้วเหมือนกัน” สีหน้าผู้พูดเริ่มดีขึ้นเป็นลำดับ “อยากไว้ผมทรงอย่าง พี่เขาไหมล่ะ”

“อยากค่ะ” เลียบตอบอย่างสุภาพ คุณล้อมก็เลยเรียกมากอดไว้ ขณะที่ ละวาดสะบัดหน้า วิ่งหายเข้าไปข้างใน

“ดู...ดู...พี่ตุลลูกสาวพี่...มันน่าไหม”

เด็กหญิงเลียบใจคอไม่ดีตามเคยทุกครั้งที่มารดน้ำทำท่าแยกพี่แยกน้อง ออกจากกัน เนื่องด้วยเลียบนั้นถึงอย่างไรก็รักพี่สาว ชอบในความซุกซน มีชีวิตชีวา ประเปรียว ไม่กลัวใครของละวาดเป็นอย่างยิ่ง จึงพร้อมจะสนุก อย่างจริงจังทุกหนทุกครั้งที่ไปกับผู้เป็นพี่

เนื่องด้วยตัวเองไม่มีความมั่นใจว่าจะสนุกสนานไปกับใครได้หากต้องไป ตามลำพัง

ทันทีที่เด็กหญิงลับกาย คุณหลวงจึงเอ่ยเตือน

“แม่ล้อมก็ชอบพูดแบบนี้เรื่อย รู้ไหมว่าลูกมันน้อยใจ”

แต่คุณล้อมมิใช่ผู้ที่จะหยุดฟัง โดยเฉพาะเรื่องลูกคนโตกับคนเล็กจึง ขึ้นเสียงดังกว่าเดิม

“ก็พี่เห็นไหมล่ะว่ามันผิดกัน...จะไม่ให้ปราบเสียแต่เนิ่นๆ นะไม่ได้ แม่- วาดนี้ ฉันว่าอะไรไม่เคยฟัง แต่แม่เลียบว่าง่าย ไม่เคยทำให้หนักใจ” อีกฝ่าย ไม่ยอมหยุด หากเสียงที่แข็งก็เริ่มแทรกด้วยเครีอิดหนึ่ง “ขอให้รู้ไว้ด้วย แล้วกันว่าใครเกิดเป็นลูกฉันแล้ว ฉันจะไม่ยอมปล่อยให้หลงเป็นเด็ดขาด ทุกอย่างที่คุณหญิงต้องรู้ต้องทำ จะต้องรู้ต้องทำให้ครบ ไม่ใช่วันๆ เทียววิ่ง ไปโน่นมานี่เป็นผ้าติดกะโหลก”

คราวนี้คุณหลวงก็เริ่มรู้แล้วว่าตนเองจำเป็นต้องนั่ง
ตั้งนั้น จึงพยักหน้าพร้อมกับบอกอ่อยๆ

“ลูกของแม่ล้อมนี่จะ จะฝึกปรือกันยังไรก็ตามใจแม่คุณเถอะจ๊ะ”

เท่านั้นเอง คุณล้อมก็ยิ้มได้...นั่นก็เนื่องด้วยขอไว้ชนิดเดียว คืออย่า
เป็นใจให้ลูกกระต้างกระเต๋อง

“ฉันยังต้องสอนมันอีกมาก ทั้งกับข้าวกับปลา ขนมนมเนย เย็บปัก
ถักร้อย ต้องทำให้ได้ ไม่เช่นนั้น พาไปไหนก็อวดใครเขาไม่ได้”

คุณหลวงก็เลยพยักหน้า...อย่างน้อยก็เห็นด้วยที่มารดาจะหาทางจับเคี้ยว
ให้ลูกเป็นกุลสตรี สืบทอดความเป็นลูกผู้หญิงจากแม่ผู้ขยันขันแข็ง

นับแต่แต่งงานอยู่กินมาด้วยกัน คุณหลวงไม่เคยเห็นภรรยาตื่นสาย
เสียงพระเคาะระฆังตอนตี ๔ ที่ดังกังวานไปไกล ก็ทำให้ทุกคนต่างเปิดมุ้ง
ออกมาแล้ว คุณล้อมจึงอยู่หน้าเตาตั้งแต่เช้ามีด ทำกับข้าวใส่บาตร มีช่าง
ทำทองห้าหกรายพักอาศัยอยู่ที่ห้องแถวไม้ข้างเรือนเป็นลูกมือ ส่วนใหญ่ทุกคน
คือญาติทั้งสนิทและห่างของเธอที่ติดสอยห้อยตามกันมาจากอยุธยา รวมทั้ง
ตลอดซอยนี้ทั้งสายที่มีได้ทำทองรูปพรรณ แต่ทำทองคำเปลวสำหรับปิดพระ-
พุทธรูป ก็แทบจะกล่าวได้ว่าล้วนสนิทชิดใกล้กันทั้งสิ้น นับแต่หัวซอยจนถึง
ปลายซอยเลยทีเดียว

จึงมีแต่เสียงช่างทองตีทองคำเปลวดังไปทั้งซอย จนทุกคนต่างก็เรียก
ถนนนี้ว่า ‘ถนนตีทอง’

๓

นับแต่วันที่ถูกนางพยุงบรามาสเป็นต้นมา เจิมก็ยิ่งมูมานะเล่าเรียนอย่างตั้งใจที่จะบรรลุลูกความปรารถนาอันสูงสุดให้จงได้ ขณะเดียวกัน เขาและบุตรก็ยังเสียดเวลาไปวิ่งเล่นกับละวาทและเสียบตอนที่ต่างก็กลับจากโรงเรียน มีสมัครพรรคพวกของเด็กหญิงตามเป็นพรวนพักหนึ่ง แล้วจึงแยกย้ายกลับบ้านเพื่อมิให้คุณล้อมรำคาญชุ่นช้องจนตัสัมพันธ์มากกว่านี้

มหาชู้ที่เดียวที่คอยเตือนเมื่อเจิมนำเรื่องราวและถ้อยคำที่ทั้งคุณล้อมและนางพยุงบแสดงอาการไม่พอใจมาเล่าให้หน้าชายฟัง

“เขาว่าก็ถูกของเขา เจ้าโตกว่าลูกเขา เขาก็ต้องนึกว่าเจ้าชวนลูกเขาไปเถลไถล จริงไหม” ว่าพलगมหาชู้ก็หนึ่งไปอีตใจเต็มขณะที่จ้องหน้าเจิมกับบุตรเพื่อเล็งให้รู้ถึงความในใจของรุ่นหนุ่มทั้งคู่ “ว่าแต่ว่าเจ้าชอบแม่ว่าตรีเปล่าละ”

ที่ตั้งคำถามเช่นนี้ก็เนื่องด้วยน้ามหาจู้จักเด็กหญิงทั้งพี่และน้อง ลูกสาวคุณหลวงและคุณล้อมเป็นอย่างดี นั่นก็เพราะทั้งคู่เคยตามมารดาเข้าวัดสุทัศน์ฯ ทำบุญในเทศกาลนักษัตรฤกษ์ต่างๆ เป็นประจำ เด็กหญิงผู้พี่นั้นเริ่มสูงชะลูดเอวบาง ผมหงอกกระตุ่มที่เฟิงไ่ว้เป็นพุ่มหลังโกนจุก เมื่อเสยตั้งขึ้นเหนือหน้าผากอันวาดโค้งตั้งวงพระจันทร์ จึงรับกับดวงหน้ากลมแป้นที่มีดวงตารูปยาวแต่กว้างขนดางอนให้ดูเป็นสาวขึ้นทันใจ

“ไม่มีเลยน้า” บุตรีรับสั่งหน้า “ฉันไม่เคยคิดอะไรยังนั้นไม่ว่่ากะใคร” แต่เจิมนั่งเสียบ

“แล้วเจ้าละ” หน้าชายหันมาคาดคั้น

“เฮ้อ...” หลานก็เลยอีกอัก วางหน้าไม่ถูก เอาแต่แก้กระดากพร้อมยิ้มเขิน “ก็...ไม่รู้จะว่่ายังไรเหมือนกัน”

“แน่ะ...แน่ะ...เจ้านี้ชู้จะเริ่มชอบกลมแล้วละมัง”

ทั้งสามนั่งอยู่ด้วยกันบนม้ายาวที่วางตั้งไว้สองข้างทางเดินสั้นๆ หน้าเรือนที่ทอดไปสู่ประตูบ้าน ปืบยืนต้นอยู่มุมเรือนข้างหนึ่ง และจำป๊ยืนอยู่ที่มุมอีกข้าง ดอกป๊บรวงพุ่มแทบทุกวันลงมากลื่อนอยู่บนดิน ต้นมะลิออกดอกขาวสะพรั่งให้ได้เก็บมาบูชาพระ พวกญาติๆ ของแม่เกิดเดินทางจากสุพรรณบุรีผลัดเปลี่ยนกันมาไม่เว้นแต่ละเดือน ต่างก็ชมชอบบ้านนี้ที่มีกลิ่นดอกไม้บอบลนป่าห่วยมากับลูกสาวชื่อพี่ปวน พี่ปั้น พี่ปุก มักจะเก็บดอกป๊บเสียบลงในโถดินเผาเล็กๆ จนดูเป็นพุ่มแน่น นำขึ้นไปถวายพระที่ว่างไว้บนหิ้งไม้ พร้อมกระถางปักธูปและเชิงเทียน ครั้นป่าห่วยกับลูกสาวกลับไป สักไม่กี่วัน พ่อสุดลูกชายคนโตของป่าห่วยก็พาเมียคนแรกมาหาพร้อมลูกสาว ครั้นพ่อสุดกลับไปอีกไม่กี่วัน พ่อสิทธิก็มาบ้าง ป่าห่วยกับลูกสาวนั้นอยู่สุพรรณบุรี แต่ลูกชายป่าห่วยมีเมียมีลูกแล้ว ย้ายจากสุพรรณมาอยู่ตอกรหม้อ ถนนบำรุงเมืองคนหนึ่ง อยู่วรัจักรอีกคนหนึ่ง

จึงเรียกได้ว่าบ้านนี้ไม่เคยเงียบเหงา มีญาติไปมาหาสู่มิได้ขาด

แม่เกิด...แม่ของเจิมจึงทำกับข้าวมือไม่ว่าง เนื่องด้วยแม่ห่วยมาเยี่ยมแต่ละครั้ง ก็ชนของกินพวกปลาช่อนแห้ง ปลาสด ปลาแห้งผัด กินกับแตงโม มีน้ำพริก ผักจิ้ม ตำมาเป็นโหลเล็กๆ พร้อมผักสดพวกผักบุ้ง ผักกระเฉด พักแพง แตงกวา ชมันขาว ปลาเนื้ออ่อน ปลาทอดทอดแล้วห่อใบตองใส่ชะลอมมาเป็นชะลอมๆ รวมแล้วหลายชะลอม มหาชุจึงชอบบ้านนี้เพราะได้อยู่กับพี่และหลานชาย ได้พบปะพี่สาวคนใหญ่และหลานจากเมืองสุพรรณ คุยกันทั้งวันทั้งคืนโดยไม่จำกัดเวลา ไม่เหมือนยามอยู่ในเพชรบรรพชิต เนื่องด้วยมหาชุมีพี่สาวเพียงสองคน คือแม่ห่วยกับแม่เกิด ตัวเขาเป็นคนสุดท้อง เป็นลูกชายคนเดียวของพ่อแม่

ดังนั้น เจิมก็เลยเหมือนลูก ฝ่ายบุตรเหมือนหลานแท้ๆ ที่เขาจะต้องดูแล และแนะนำแต่สิ่งที่ดีที่งาม

“ไม่ได้ณาเจิมนา เจ้ายังจะต้องเล่าเรียนอีกนาน...ถึงนี้ก็ชอบก็ต้องกลั้นไว้ ยิ่งไรๆ ก็ต้องเรียนให้จบก่อน มีเงินเดือนกินก่อน” มหาชุสอนสั่ง “ดูแต่ข้าก็ได้ ข้าเห็นแม่ปริกมาตั้งแต่ยังอยู่ในผ้าเหลือง แม้ว่าสึกออกมาแล้วเพราะ

อยู่ไม่ไหวอยู่นานไปจะต้องมัวหมอง ข้าก็จะต้องมาเก็บเงินอีกเกือบปี กว่า
จะได้ไปสู้ขอเขา ฉะนั้น...เจ้าก็เช่นกัน...เมื่อยังไม่ถึงเวลา ก็ยังไม่ต้องสอย
ผลไม่ห้ามลงมากิน หวังว่าเจ้าคงเข้าใจ”

ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างเจิมและละวาดจึงดำเนินไปท่ามกลางสายตา
ที่คอยควบคุมดูแลทั้งจากผู้ปกครองของละวาดคือคุณล้อม โดยมีบริวารคือ
นางพยุงเป็นหัวหน้า คอยสอดส่ายสะกดรอยเอาเรื่อง เห็นสิ่งใดผิดหูผิดตาก็
จะนำข่าวมาบอกกล่าวนายจ้าง ทั้งจากผู้ปกครองของเจิมและบุตรที่แม่เกิดมอบ
ให้มหาชูเป็นผู้ติดตามแทนเธอ

วันเวลาจึงผ่านไปจนทั้งเจิมและบุตรเรียนจบ ‘ประโยคสอง’ ซึ่งเรียน
วิชาเลข แต่งหนังสือ และเขียนตามคำบอกจากโรงเรียนวัดสุทัศน์ฯ ขณะที่
เจิมอายุ ๑๖ บุตรอายุ ๑๗

ละวาดอายุ ๑๓ ใกล้จะเต็ม ๑๔ เรียนจบ ‘ประโยคหนึ่ง’ อันเป็นเพียง
ชั้นเดียวจากโรงเรียนครูชดหรือบ้านครูชดละแวกตึกดิน ซึ่งสอนภาษาอังกฤษ
ด้วย

* * *

ในวัยใกล้จะเต็มสิบสี่นี้ ละวาดจึงเปลี่ยนจากเด็กเล็กอายุสิบขวบไปสู่
เรือนกายของสาวรุ่นกระเตาะในผ้าถุงโจงกระเบนสีคราม คาดอกด้วยผ้าแถบ
หนาผืนใน พันไว้อย่างแน่น ซ้อนทับด้วยสไบมัดสลินบางสีนวลห่มเฉียงบ่า
เดินตามมารดาผู้สวมเสื้อแขนขาหมูแฮมติดลูกไม้ห่มสไบเฉียง มีเด็กหญิง
เลียนในผ้าถุง เสื้อคอกระเช้า คาดเข็มขัดเงินเดินตามหลังพร้อมขบวนช่าง
ทำทองกำร่มให้ ออกจากประตูบ้านตนเองตั้งแต่แดดยังไม่จัด จนถึงบ้าน
หัวมุมที่แลเห็นเสาชิงช้าสีแดงคร่ำยืนสูงอยู่กลางลาน ท่ามกลางผู้คนเริ่ม
ทยอยกันมาทั้งจากในและนอกพระนคร ที่อยู่ในพระนครไกลหน้อยก็นั่งรถราง
รถเจ๊กหรือรถลาก แม้ว่าจำนวนมากมักเดินมา ที่อยู่นอกพระนครเลยไปจน
ถึงฝั่งธนบุรี มีทางเดียวคือมาเรือ ทั้งเรือแจว เรือพาย ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา
เข้าสู่คลองใหญ่หลายคลอง สุดแต่ที่บ้านจะอยู่ใกล้คลองใด มีทั้งคลองตลาด
คลองรอบกรุงหรือคลองโอง่าง คลองผดุงกรุงเกษมหรือคลองซุดใหม่ คลอง

บางลำพู แล้วลัดเลาะมาตามคลองท่ออันเป็นคลองซอยเล็กๆ มาจอดเป็นดับตามแนวตลิ่งทั้งสองข้าง แลดูเป็นแถวยาว ครั้นแล้วจึงเดินเท้าเข้าไปยื่นออกเต็มอยู่ทุกซอกถนนบริเวณที่ตั้งเสาชิงช้าเบื้องหน้าศาลาลอยอันยกสูงเหนือกำแพงวัดสุทัศน์ฯ เพื่อเป็นที่ประทับยามพระเจ้าแผ่นดินเสด็จพระราชดำเนินมาทอดพระเนตร หากไม่เสด็จ มา ก็เป็นที่ประทับของพระบรมวงศานุวงศ์และพระสงฆ์ เพื่อร่วมในพระราชพิธีตรียัมปวายและตรีปวาย 'ไล่ชิงช้า' อันเป็นพิธีขึ้นปีใหม่ในศาสนาพราหมณ์ มีคณะพราหมณ์แห่งโบสถ์พราหมณ์ที่ตั้งอยู่เกือบหัวถนนละแวกตำบลตึกดิน เยื้องวัดสุทัศน์ฯ อันถือเป็นใจกลางพระนคร เป็นผู้ประกอบพิธีบวงสรวงพระอิศวร พระอุมา และพระนารายณ์ พระเป็นเจ้าของศาสนาพราหมณ์ ที่พราหมณ์ถือว่าพระองค์จะเสด็จลงมาเยือนโลกมนุษย์ ปีละ ๑ ครั้ง ในเดือนนี้ ขึ้น ๗ ค่ำ รวม ๑๐ วัน อันเรียกว่า พิธีตรียัมปวาย ครั้นแล้วจึงบวงสรวงพระนารายณ์อีก ๑๐ วัน เรียกว่า พิธีตรีปวาย นอกจากมีพิธีไล่ชิงช้าในยามเช้า ขึ้น ๗ ค่ำ แล้วยังไล่ชิงช้าอีกครั้งในวันขึ้น ๙ ค่ำด้วย แต่เปลี่ยนเป็นตอนเย็น ยาวไปถึงกลางคืนที่พระจันทร์ส่องสว่าง

อากาศวันนี้กำลังหนาวเย็นทีเดียว แต่พอแดดออกเท่านั้นจึงค่อยอุ่นขึ้น หากก็เป็นเวลาที่กระบวนแห่พระอิศวร ซึ่งตั้งต้นกระบวนที่ถนนบำรุงเมืองเริ่มเคลื่อนออกจากที่ มีผู้เข้าร่วมกระบวนหลายร้อยคน ประดิษฐานองค์พระอิศวรบนพานแว่นฟ้า มี 'พระยายืนชิงช้า' ที่คัดเลือกจากข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ บรรดาศักดิ์พระยาพานทองสวมลอมพอก อันเป็นหมวกยอดแหลมและเสื้อครุยยกทอง สมมุติว่าเป็นพระอิศวร แห่ไปจนถึงพระบรมมหาราชวัง เพื่อให้ 'ภูษามาลา' นำเทวรูปขึ้นถวายพระพุทธรเจ้าหลวงทรงเจิมและพรมสุหรัาย ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ต่อจากนั้นจึงอัญเชิญขึ้นเสลี่ยงกั้นกลดกลับมายังปะรำพิธีที่สร้างขึ้นชั่วคราวบริเวณหน้าตลาดเสาชิงช้าอันร่มรื่นด้วยต้นहुกวาง รายเรียงตลอดแนว

พระอิศวรเสด็จมาเยือนโลกมนุษย์ ๑๐ วัน จึงมีพิธีส่งเสด็จ ครั้นแล้วต้องรับเสด็จพระนารายณ์อีก ๑๐ วัน จึงส่งเสด็จอีกเช่นกัน แต่วันรับเสด็จ

พระนารายณ์ไม่มีพิธีโล้ชิงช้า ยิ่งถึงวันสงกรานต์ เดือนจะยังมีเตาที่เดียว

พิธีส่งพระอิศวรและพระนารายณ์นี้ชาวบ้านจึงมีคำเปรียบมาเรียกให้ คล้องจองกันว่า ‘พระนเรศวรเดือนหงายพระนารายณ์เดือนมีด’

บ้านห้วมมถนเป็นบ้านที่เจ้าของรู้จักกับคุณล้อม วันนั้นจึงเตรียมม้ายาว สองตัวออกมาวางเรียงไว้หน้าประตูเพื่อต้อนรับเพื่อนสองราย คือคุณล้อม และคุณเปลว ภริยาหม่อมราชวงศ์โสภณพิศุทธิ ผู้มีบุตรวัยเดียวกับละวาด เรียนโรงเรียนครูชดด้วยกัน นามว่า หม่อมหลวงไศล ต่างก็มีบิรวารตามมา ยืนอยู่ข้างหลังกางร่มให้เจ้านายผู้นั่งเรียงกันเต็มม้ายาวทั้งสองตัว

บ้านของหม่อมราชวงศ์โสภณพิศุทธินั้น อยู่เลยไปทางถนนเพื่อนนคร อันเป็นที่ตั้งวังเจ้านายหลายพระองค์ ตันวงศ์ของคุณชายเป็นผู้ดูแลการก่อสร้าง สถานที่ราชการมาโดยตลอด คุณเปลวผู้ภริยาก็นิทนกับคุณล้อมมานานตั้งแต่ เธอทั้งสองเพิ่งสมรส คุณเปลวจึงกลายเป็นลูกค้าเครื่องทองจากโรงทำทอง ของคุณล้อมตลอดมา นอกเหนือจากห้างทองของชาวเยอรมันที่ชื่อแกรเลิต ตั้งอยู่ที่ถนนตะนาว

ขณะเดียวกันบนถนนฝั่งตรงข้าม ริมกำแพงวัดสุทัศน์ มหาชุกีกำลัง อุ้มเด็กหญิงเซยเดินนำพี่สาวและหลานทั้งคู่ผ่านฝูงชนคับคั่งทั้งสองฟากไปจน สุดกำแพงวัด ช่วยให้แลเห็นภาพต่างๆ บนลานใหญ่ที่มีเสาไม้สูงได้ถนัด เห็นอ หน้าบ้านของเสา มีไม้ไผ่ที่ปลายผูกถุงเงินปักไว้สามอัน

“เสียดายที่แม่ปริกลูกอ่อน” น้าชายพื้มพำเนื่องด้วยอยากให้มีเมียลูก เกิดใหม่มาด้วย หากว่าขัดข้องเสียเหลือเกินในเมื่อเด็กชายเพิ่งอายุได้สาม เดือน

เจิมจึงเพียงแต่พยักหน้า หากก็เสริมคำ

“ฉันก็เสียดาย น้าปริกแกอยากมามาก แกว่าแกชอบดูถีบชิงช้า ชอบ ดูสิบสองคนผลัดกันถีบชิงช้าแล้วคาบถุงเงิน” หลานชายตอบอย่างคุ้นเคย รักใคร่ในผู้ที่เอ่ยถึงด้วยใจจริง เพราะนอกจากแม่ปริกจะแก่กว่าเขาทั้งคู่แค่ สองสามปี หล่อนก็ยังผูกพันและศรัทธาในน้าชายของเขาอย่างยิ่ง อาจเป็น ด้วยอ่อนกว่ามหาชุกราวสิบปี ไกลกันทั้งความรู้และอายุ แม่ปริกจึงประหนึ่ง

น้องสาวหรือลูกศิษย์ของมหาบุรุษที่สนใจรับความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ที่นำมาหา
ถ่ายทอดให้หล่อนฟัง โดยหล่อนรับฟังอย่างตั้งใจด้วยความเชื่อถือและนับถือ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุกสิ่งเกี่ยวกับวัตถุกุศุข อันเป็นสถานที่บวชเรียนของเขา
ขณะที่เอ๋ย สายตาเจิมก็มองข้ามถนนไปยังประตูบ้านตรงหน้า แลเห็น
คนนั่งเรียงกันภายใต้คันท่อมก็สะกิดบุตร

“บ้านคุณวาทมากันแทบทุกคน”

พยอมยื่นหิ่ตามองมาทางเขาพอดี พลางวิ่งปรี๊ดข้ามถนนมาชน

“พี่เจิม...ไปฝั่งโน้นดีกว่า”

ละวาดแลตามพยอมมาสบสายตาเขาอย่างตั้งใจ แต่บังเอิญชายคนหนึ่ง
เคลื่อนที่เข้ามาบัง

แสงแดดส่องแรงหากก็ไม่ร้อนสักเท่าไรเนื่องด้วยลมหนาวยังคงระหวย
รายริน ผู้มาชมพิธียังคงยืนเดินกันขวั้ไขว่รอเวลาฤกษ์ยาม แลเห็นพระยา
ยืนชิงช้านั่งอยู่ไกลๆ ภายในประรำที่สร้างขึ้นตรงข้ามกับศาลาที่ประทับพระ-
บรมวงศานุวงศ์และพระสงฆ์

ทำนองของพระยายืนชิงช้าผู้ทำหน้าที่แทนพระอิศวรก็คือนั่งอยู่บนราว
ไม้ไผ่อันตั้งขึ้นมาเหมือนม้านั่ง มีที่พึงหลัง แต่พระยายืนชิงช้าจะต้องนั่งโดย
วางเท้าซ้ายไว้กับดิน ส่วนเท้าขวาวางพาดไว้บนเขาซ้ายโดยไม่ทำให้เท้าขวา
ตกลงมา มิฉะนั้นจะต้องถูกปรับ

แต่เจิมแทบจะแลไม่เห็น มิว่าพระยายืนชิงช้าหรือคนนั่งบ้อยๆ ที่บัดนี้
กระจ่ายกันออกไปนั่งในประรำ เนื่องด้วยใจหึงดวงกำลังเต้นแรงประหนึ่ง
เครื่องในกายทุกชิ้นแข่งกันเต้น

ละวาดและเสียบนั่งอยู่ชิดมารดาผู้กำลังคุยกับคุณเปลอย่างชื่นบาน
สดไส เห็นได้จากริมฝีปากผายออกจากกัน แลเห็นฟันขาวแต่ไกล

“แม่” เด็กหนุ่มกระซิบข้างหูแม่ของเธอ “แม่ไม่เคยเห็นคุณวาทนาน
แล้ว อยากเห็นอีกไหม...นั่นไงละ...เขานั่งอยู่นั่น หน้าบ้านคุณเหมเห็นไหม”

แม่เกิดจึ่งเพ่งมองข้ามไปอย่างรู้ดีว่าลูกชายติดเนื้อพึงใจลูกสาวบ้านทำ
ทองจนหลายครั้งต้องปรามไว้